

Hemşirelik Son Sınıf Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Düzeylerinin Belirlenmesi

Mahinur DURMUŞ İSKENDER*, Ayişe KARADAĞ**

Özet

Giriş: Hemşirelik mesleği kritik karar vermeyi gerektirir. Bu nedenle hemşirelerin eleştirel düşünme becerisine sahip olması gerekir. **Amaç:** Bu çalışma, hemşirelik son sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeylerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. **Yöntem:** Tanımlayıcı tipte olan araştırma, 2011-2012 Eğitim-Öğretim Yılı Bahar Döneminde, Türkiye'nin farklı bölgelerinde bulunan yedi üniversitede öğrenim gören ve araştırmaya katılmayı kabul eden 553 son sınıf hemşirelik öğrencileri ile yapılmıştır. Veriler, Öğrenci Tanıtıcı Özellikler Formu ve Kaliforniya Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği (KEDEÖ) kullanılarak toplanmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde; sayı, yüzdelik hesapları, t testi, tek yönlü varyans analizi ve Tukey testi, kullanılmıştır. **Bulgular:** Son sınıf hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme puan ortalaması $X=193.87 \pm 23.019$ olup düşük düzeydedir. Öğrencilerin KEDEÖ alt ölçek puan ortalamalarından sadece analitiklik alt ölçeği puan ortalaması orta düzeyde (45.03 ± 7.105), doğruyu arama alt ölçeği 24.25 ± 5.167 , açık fikirlilik alt ölçeği 36.98 ± 9.099 , sistematiklik alt ölçeği 20.35 ± 3.733 , kendine güven alt ölçeği 28.20 ± 5.465 , meraklılık alt ölçeği 39.07 ± 7.047 puan olup düşük düzeydedir. Araştırmada, aile yapısının ve baba eğitim düzeyinin öğrencilerin eleştirel düşünme düzeylerini olumlu yönde etkilediği saptanmıştır. **Sonuç:** Hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri düşük bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Eleştirel Düşünme, Hemşirelik Öğrencileri, Hemşirelik Eğitimi

Determining of Critical Thinking Level of Last Year Nursing Students

Background: The nursing profession requires critical decision-making. Therefore, nurses must have the ability to think critically. **Objective:** This study was carried out to determine the critical thinking levels of final year nursing students. **Method:** This descriptive study was conducted in 2011-2012 Academic Year Spring Semester, with 553 final year nursing students who were studying in seven universities in different regions of Turkey and who agreed to participate in the study. The data were collected with Student Descriptive Characteristics Form and the California Critical Thinking Disposition Inventory (CCTDI). Numbers, percentage calculations, t test, one-way variance analysis and Tukey's test were used in the assessment of the data. **Results:** Findings gained through the study show that the mean score of final year nursing students' critical thinking is $x= 193.87 \pm 23.019$, which is low. Of the students' mean CCTDI sub scale scores, only the analytical subscale score is at a moderate level (45.03 ± 7.105). Search for truth subscale mean score is 24.25 ± 5.167 , open-mindedness subscale score 36.98 ± 9.099 , being systematic subscale mean score 20.35 ± 3.733 , self-confidence subscale score 28.20 ± 5.465 , 39.07 ± 7.047 curiosity subscale score 39.07 ± 7.047 , which are low. The study shows that family structure and educational level of the father have an effect on critical thinking levels of students. **Conclusion:** As a result, nursing students' critical thinking level is low.

Keywords: Critical Thinking, Nursing Students, Nursing Education.

Geliş tarihi: 04.10.2013 Kabul tarihi: 10.01.2015

R ilim ve teknolojiadaki hızlı gelişmeler yaşamın her alanında nitelikli insan gücüne olan gereksinimi arttırmaktadır. Bu gelişmeler günümüz insanının; kendini iyi tanıyan, hak ve sorumlulukları konusunda bilinçli, bireysel ve toplumsal gelişmeye önem veren, düşünen, sorgulayan, araştıran, akılcı kararlar alan, kendileriyle ilgili gelişmelerin ve tartışmaların dışında kalmayan eleştirel düşünme gücüne sahip bir birey olmasını gerektirmektedir (Öztürk ve Ulusoy, 2008).

Eleştirel düşünme, düşünmenin en gelişmiş ve en ileri biçimidir. Çünkü eleştirel düşünme saplantısız, nesnel ve derinlemesine düşünme anlamına gelir. Eleştirel düşünme yoluyla nitelikli olan niteliksizden, doğru olan yanlıştan ayırt edilebilir. Eleştirel düşünme başıboş bir düşünsel etkinlik değil, sorunların özüne inen, sorunları farklı yönlerden irdeleyen, anlamaya çalışan, gerekirse karşı çıkabilen bir düşünce sistemidir. Eleştirel düşünmeyi zevkli kılan sadece insana tattırdığı özgürlük duygusu değil, aynı zamanda bir şeyi yakalama, keşfetme heyecanıdır (İpşiroğlu, 2002).

Hızlı değişimin olduğu ve birçok kaynaktan çelişkili bilgiler edindiğimiz dünyada, eleştirel düşünme hem bu hızlı değişime uyum sağlamamızı hem de sorularımıza verilen farklı yanıtlar arasında ne yapacağımıza karar vermemizi sağlar (Halpern, 2003; Lipman, 2003).

Eleştirel düşünme, zihinsel bir hijyen işlevi görerek bireyin her şeye kanmamasına, öne sürülen iddiaların ve delillerin altındaki ifade edilmemiş üstü örtük varsayımları analiz etmesine, kaynağın güvenilirliğinin değerlendirilmesine, bir problem veya karar üzerinde mümkün olan en iyi şekilde düşünebilmesine yardım eder (Halpern, 2003).

Uygulamalarında hızlı ve doğru kararların alınmasını gerektiren tüm mesleklerde, mesleki gelişimin devam ettirilmesi, alternatif yaklaşımların belirlenmesi ve değişimlere uyum sağlanması için eleştirel düşünmeye dayalı akılcı kararların alınması büyük önem taşır (Caroll, 2001). Hızla gelişen ve değişen sağlık sistemi içerisinde yer alan hemşirelerin de değişime uyum sağlaması eleştirel düşünme gücünü geliştirmeleri ile mümkündür. Bu bakımdan hemşirelere eğitim süresince eleştirel düşünme becerisini kazandırmak bir gerekliliktir.

Hemşireler, klinikte çalışırken hızlı karar verilmesi gereken kompleks hasta bakımı durumlarıyla sık karşılaşılırlar. Sağlık sisteminin önemli bir parçası olan hemşireler bu sistem içerisinde meydana gelen bütün değişikliklerden etkilenirler. Böylece bilginin ve gelişmenin sabit olmadığı sürekli değişen bir alanda çalışan hemşirelerin, çalışmalarını ve gelişmelerini sürdürebilmeleri için eleştirel düşünme becerilerine sahip olmaları önemlidir (Jones ve Morris, 2007). Hemşirelik bakımının içeriğine ve niteliğine dinamiklik kazandıran eleştirel düşünme becerisinin yetersizliği, hemşirenin bireye vereceği hizmetin kalitesini, etkinliğini, yeterliliğini, mesleğin profesyonelliğini, güç sahibi olmayı ve mesleki özerkliği olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu nedenle hemşirelik mesleği üyeleri ne kadar iyi düzeyde eleştirel düşünme becerisine sahip olursa, o

*Öğr. Gör. Kastamonu Üniversitesi Taşköprü Meslek Yüksekokulu Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü, Kastamonu
**Prof.Dr. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Ankara

ölçüde toplumun sağlığını koruma, geliştirme ve yaşam kalitesini arttırma yönünde etkin hizmet verebilirler. Bu doğrultuda ulusal ve uluslararası tüm hemşirelik kuruluşları, eleştirel düşünme gücünü hemşirelikte aranan envarsel bir davranış olarak nitelendirmektedir (Öztürk ve Ulusoy, 2008). Ayrıca çağdaş eğitim anlayışında, hazır bilgileri sorgulamadan kabullenen bireyler yetiştirmek yerine neyi, niçin, nasıl öğrenmesi gerektiğini bilen, öğrendiği bilgileri kullanan, geliştiren ve yeni bilgi üreten bireylerin yetiştirilmesi amaçlanır (Akbiyık ve Seferoğlu, 2006). Bu bağlamda hemşire eğitimcilerle düşen sorumluluk, hemşirelik öğrencilerinin hızla değişen sağlık hizmetlerinde aktif ve özerk rol alabilmeleri için gereken eleştirel düşünme becerilerine sahip olacak şekilde yetiştirilmelerini sağlamaktır (Myrick, 2002).

Hemşirelik literatüründe, üniversite eğitiminin eleştirel düşünme becerisini geliştirdiğine yönelik çalışmaların sonuçları farklılık göstermektedir. Walsh ve Hardy (1999) altı fakülteden 334 öğrenci üzerinde yaptıkları çalışmada; uygulamalı branşlardaki (hemşirelik, psikoloji, eğitim) öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyini, uygulamasız (tarih, İngilizce, işletme) branşlardaki öğrencilerden daha düşük olarak saptamışlardır (Walsh ve Hardy, 1999). Yeh ve Chen (2003) Çin'de (n = 214) ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'de (n=196) hemşirelik bölümünde okuyan öğrenciler ile gerçekleştirdikleri çalışmalarında, Çin'deki öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerini daha yüksek bulmuşlardır (Yeh ve Chen, 2003).

Ülkemizde eleştirel düşünme ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde Kaya'nın (1997) mezuniyet aşamasındaki sosyal, fen, mühendislik ve sağlık bilimlerinden 244 öğrenci üzerinde gerçekleştirdiği çalışmada, bilim dallarına göre öğrencilerin eleştirel düşünme güçleri arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. Gruplar arası analizde Mühendislik ve Sağlık Bilimleri öğrencilerinin ortalamalarının Sosyal ve Fen Bilimlerindeki öğrencilere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada; öğrencilerin yaş, cinsiyet ve çalışma durumları ile eleştirel düşünme güçleri arasında ilişki saptanmamıştır. Ancak sosyo- ekonomik durumu orta ve yüksek düzeyde olan öğrencilerin, düşük düzeyde olanlara göre eleştirel düşünme gücünün yüksek olduğu belirlenmiştir (Kaya, 1997).

Şenturan (2006)'ın Türkiye'nin çeşitli bölgelerindeki 10 sağlık yüksekokulunda bulunan birinci sınıf (1124) ve dördüncü sınıf (925) öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada; birinci sınıf ve dördüncü sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyinin düşük olduğunu, bunlar arasında anlamlı bir farklılık olmadığını saptamıştır (Şenturan ve Alpar, 2008).

Dil (2001)'in tek bir eğitim kurumundaki 92 hemşirelik öğrencisi üzerinde yaptığı çalışmada, öğrencilerin eleştirel düşünme düzeylerinin orta düzeyde olduğu, üst sınıflara geçtikçe eleştirel düşünme düzeylerinin arttığı, sosyo-ekonomik düzeyin eleştirel düşünme üzerine etkisi olmadığı saptanmıştır (Dil, 2001).

İlgili literatür ve açıklamalardan anlaşılacağı üzere eleştirel düşünme becerisi hemşirelikte kazanılması gereken bir beceridir. Ülkemizde hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme becerisini değerlendiren çok merkezli çalışmalar sınırlı sayıdadır. Oysa ülkemizde farklı coğrafi bölgelerde yer alan hemşirelik yüksekokul kurumlarının eğitimci kadrosu, müfredat programı, klinik uygulama alanları, laboratuvar uygulaması vb. gibi alt yapıları arasında farklılıkların olduğu ve klinikte yoğun

çalışma koşullarıyla çalışmaya başlayacak olan son sınıf hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerini etkileyebileceği düşünülmektedir. Ayrıca profesyonel meslek hayatına başlamaya en yakın grup olmaları nedeniyle farklı coğrafi bölgelerde öğrenim görmekte olan hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeylerinin bilinmesinin ülkemizde konu ile ilgili literatüre katkı sağlayacağı, araştırma sonuçlarının öğretim yöntemlerini seçmede ve müfredat programını hazırlamada hemşire eğitimcilerle yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Amaç

Bu çalışma, hemşirelik son sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeylerini ve etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın Soruları

1. Türkiye'nin farklı coğrafi bölgelerindeki okullarda, lisans eğitimine devam eden hemşirelik son sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri nasıldır?
2. Son sınıf hemşirelik öğrencilerinin; bazı tanıtıcı özellikleri (cinsiyet, kardeş sayısı, kaçınıcı çocuk olduğu, anne-baba eğitim düzeyi, aile yapısı, sosyo-ekonomik düzey, sosyal ve bilimsel etkinliklere katılma durumu vb.) eleştirel düşünme puan ortalamalarını etkilemekte midir?

Gereç ve Yöntem

Araştırmanın Tipi

Bu araştırma hemşirelik son sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeylerini belirlemek amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

Araştırmanın Yeri

Araştırma, Türkiye'de Hemşirelikte lisans eğitimi veren 3 Sağlık Bilimleri Fakültesi, 2 Hemşirelik Fakültesi ve 2 Sağlık yüksekokulunun Hemşirelik bölümlerinde gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Evreni/Örnekleme

Araştırmanın evrenini, Türkiye'de lisans eğitimi veren Yükseköğretim Kurulu (YÖK)'na bağlı okulların 2011-2012 Eğitim-Öğretim yılında öğrenim gören son sınıf hemşirelik öğrencileri oluşturmuştur. Öğrenci Seçme Yerleştirme Merkezi 2011 Tercih Kılavuzuna göre 95 üniversitede lisans düzeyinde hemşirelik eğitim programı bulunmaktadır (ÖSYS Kılavuzu, 2011). Örneklemin belirlenmesinde ülkemizin yedi coğrafi bölgesi temel alınmıştır. Araştırmanın kapsamına her bir coğrafi bölgede hemşirelikte lisans eğitimi veren en eski hemşirelik eğitim kurumu alınmıştır. En eski hemşirelik eğitim kurumunun örneklem kapsamına alınmasının nedeni; öğretim elemanı sayısı, bina araç-gereç ve uygulama alanları açısından daha donanımlı olacaklarının varsayıldığıdır. Araştırmada yedi yükseköğretim kurumunun son sınıfına devam eden ve araştırmaya katılmayı kabul eden tüm öğrencilere (n = 947) ulaşılmaya planlanmıştır. Ancak veri toplama formlarının uygulandığı günlerde devamsızlık yapan ve araştırmaya katılmayı kabul etmeyen öğrencilerin bulunmasından dolayı araştırma 553 öğrenci ile tamamlanmıştır. GPower 3.1.5 programı ile 360 kişinin analiz için yeterli olacağı hesaplanmıştır. Çalışmada örnekleme ulaşma oranı %58.3'tür. Ayrıca veri toplama formlarından 4'ü eksik doldurduğu için değerlendirmeler 549 öğrenci üzerinden yapılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Veriler, araştırmacı tarafından literatüre dayalı olarak hazırlanan öğrencilerin tanıtıcı özelliklerinin yer aldığı anket formu ile 1990 yılında Amerikan Felsefe Derneği'nin düzenlediği Delphi Projesinde Facione tarafından geliştirilen ve Kökdemir (2003) tarafından geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılmış olan Kalifornia Eleştirel Düşünme Eğilim Ölçeği (KEDEÖ) kullanılmıştır. Orjinali İngilizce olan KEDEÖ'nün Türkçe geçerlik- güvenilirlik çalışması, Kökdemir (2003) tarafından İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde okuyan ve yaşları 17-28 arasında değişen 913 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Türkçeye uyarlama çalışması sonucunda ölçek 6 alt ölçek ve 24 madde çıkartılarak geriye kalan 51 maddenin daha temsil edici olduğu düşünülmüştür. Uyarlanan yeni ölçeğin açıkladığı toplam varyans %36.13 olarak tespit edilmiş, alt boyutlarının iç tutarlılık katsayıları (alfa) .61 ile .78 arasında değişirken, ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .88 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin alt boyutları; analitiklik (iç tutarlılık katsayısı .75), açık fikirlilik (iç tutarlılık katsayısı .75), meraklılık (iç tutarlılık katsayısı .78), kendine güven (iç tutarlılık katsayısı .77), doğruyu arama (iç tutarlılık katsayısı .61) ve sistematikliktir (iç tutarlılık katsayısı .63). Ölçekten alınan toplam puan kişinin eleştirel düşünme düzeyini yansıtır. Değerlendirmede, 240 puandan az alan kişilerin genel eleştirel düşünme eğilimleri düşük, 240-300 puan alanların orta, 300 puandan yüksek alanların ise yüksek olarak değerlendirilir (Kökdemir, 2003). Bu çalışmada ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .84'tür.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri 2011-2012 Eğitim Öğretim Yılı, Bahar yarıyılında, 1 Şubat- 31 Mart tarihleri arasında toplanmıştır. Verilerin toplanmasına başlanmadan önce araştırma kapsamına alınan tüm kurumlardan yazılı izin, Hacettepe Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Değerlendirme Komisyonundan ise hem yazılı izin hem de yerel etik kurul izni alınmıştır. Araştırmacı, izinlerin alınmasından sonra okulların öğrenci işleri ile görüşmüş, son sınıfta öğrenim görmekte olan öğrenci sayılarını, ders saatlerini ve derslerden sorumlu öğretim elemanlarını öğrenmiştir. İlgili derslerin sorumlu öğretim elemanları ile telefonda görüşülmüş, uygulama için gün ve saat belirlenmiştir. Veri toplama formları bir kurumda araştırmacı tarafından, diğer altı kurumda ise araştırmacının daha önce iletişim kurduğu ve veri toplama formlarını öğrencilere dağıtmayı / toplamayı kabul eden sorumlu öğretim elemanları tarafından uygulanmıştır. Sorumlu öğretim elemanına

araştırmacı tarafından veri toplama formlarının uygulanması hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca veri toplama formunun ön sayfasına öğrencileri, araştırma ve formların doldurulması hakkında bilgilendiren bir yönerge eklenmiştir. Veri toplama formlarının doldurulması gönüllülük esasına dayalı olup öğrencilerin formu doldurmaları araştırmaya izin verdikleri şekilde kabul edilmiştir. Veri toplama formları öğrenciler tarafından doldurulmuştur. Veri toplama formları posta aracılığı ile sorumlu öğretim elemanına ulaştırılmıştır. Sorumlu öğretim elemanları veri toplama formlarını öğrencilere uyguladıktan sonra posta yolu ile araştırmacıya geri göndermiştir. Araştırmada kullanılan KEDEÖ, daha önceki çalışmalarda son sınıf hemşirelik öğrencileri üzerinde kullanıldığı için araştırmada ön uygulamaya ihtiyaç duyulmamıştır.

Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırmadan elde edilen veriler araştırmacı tarafından bilgisayara aktarılmış, Statistical Package for Social Science (17.0) paket programında değerlendirilmiştir. Verilerin istatistiksel analizinde sayı ve yüzdelik hesapları ile t testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve Tukey testi kullanılmıştır. Sonuçlar %95'lik güven aralığında, anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak kabul edilmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmanın uygulaması için tüm kurumlardan yazılı izin, bir kurumdan yerel etik kurul izni alınmıştır. Araştırma kapsamına alınan öğrencilerden ise sözel izin alınmıştır. Araştırmanın, araştırma kapsamına alınan öğrencilere maddi/manevi zarar verme riski yoktur. Araştırmanın tüm giderleri araştırmacı tarafından karşılanmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın uygulandığı gün ve saatte öğrencilerin derse katılmaması, bazı okullarda öğrencilerin haftanın dört günü staj uygulamasında olması nedeniyle örneklemin %58.3'üne ulaşılmıştır. Ayrıca bu çalışmada hemşirelik 1., 2., ve 3., sınıf öğrencileri çalışma dışında tutulmuş sadece son sınıf hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonuçları, son sınıf hemşirelik öğrencilerine genellenebilir.

Bulgular

Tablo 1. Öğrencilerin Tanıtıcı Özelliklerinin Dağılımı (n=549)

Aile Yapısı	Sayı	Yüzde
Kabul edici, güven verici ve demokratik	377	71.27
Aşırı koruyucu	77	14.56
Aşırı otoriter ve reddedici	38	7.18
Aşırı hoşgörülü	37	6.99
Genel Toplam	529	100
İlköğretim Öğretmen Tutumu		
Otoriter	166	31.2
Demokratik	152	28.57
Aşırı ilgili	84	15.79
Koruyucu	75	14.1
İlgisiz	50	9.4
Diğer	5	0.94
Genel Toplam	532	100
Ortaöğretim Öğretmen Tutumu		
Demokratik	191	36.31
Otoriter	124	23.57
İlgisiz	89	16.92
Aşırı ilgili	67	12.74
Koruyucu	50	9.51
Diğer	5	0.95
Genel Toplam	526	100
Sosyo Ekonomik Düzey		
Düşük	60	10.93
Orta	452	82.33
Yüksek	37	6.74
Genel Toplam	549	100
Sosyal Etkinliklere Katılma Durumu		
Katılmayan	314	58.15
Katılan	226	41.85
Genel Toplam	540	100
Bilimsel Faaliyetlere Katılma Durumu		
Katılmayan	366	67.53
Katılan	176	32.47
Genel Toplam	542	100
Yılda Kitap Okuma Sayısı		
Hiç okumayan	68	12.41
1-5 arası	252	45.99
6-20 arası	191	34.85
21 ve daha fazla	37	6.75
Genel Toplam	548	100
Mesleği İsteyerek Seçme Durumu		
Seçen	362	66.06
Seçmeyen	186	33.94
Genel Toplam	548	100
Yaş		
20-21	59	10,8
22	148	27,2
23	180	32,9
24 ve üstü	168	29,1
Genel Toplam	546	100

Araştırmaya katılan öğrencilerin %77.96'sı kadın olup, %32.9'u 23 yaşındadır. %35.95'i ailenin birinci çocuğudur ve %28.05' inin iki kardeşi vardır. Öğrencilerin %50.46' sının annesi, %46.81'inin ise babası ilköğretim mezunudur. Anneler arasında okuma yazma bilmeyenlerin oranı %17.3 olmasına karşın, babalar arasında bu oran %4.56' dır. Öğrencilerin %71.27'si ailelerinin kabul edici, güven verici ve demokratik aile tutumu sergilediğini,

%31.2 si ilköğretimdeki öğretmenlerinin otoriter tutum sergilediğini , %36.31'i ortaokuldaki öğretmenlerinin demokratik tutum sergilediğini ve %82.33'ü sosyo-ekonomik durumlarının "orta düzeyde" olduğunu ifade etmiştir. Öğrencilerin %66.06'sı mesleği isteyerek seçtiğini %58.5'i sosyal etkinliklere, %67.53'ü bilimsel faaliyetlere katılmadığını, öğrencilerin %12.41'i bir yılda hiç kitap okumadığını belirtmiştir.

Tablo 2. KEDEÖ ve Alt Ölçeklerinin Tanımlayıcı İstatistik Sonuçları (n=549)

Alt ölçekler	$\bar{X}$	SS	Ortanca	Min.	Max.
Doğruyu Arama	24.25	5.167	24.00	10	42
Açık fikirlilik	36.98	9.099	36.00	14	73
Sistematiklik	20.35	3.733	20.00	6	36
Kendine güven	28.20	5.465	29.00	7	42
Meraklılık	39.07	7.047	39.00	9	54
Analitiklik	45.03	7.105	46.00	12	60
KEDEÖ	193.87	23.019	194.00	87	306

Son sınıf hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme puan ortalaması $X=193.87 \pm 23.019$ olup düşük düzeydedir. Öğrencilerin KEDEÖ alt ölçek puan ortalamalarından sadece analitiklik alt ölçeği puan

ortalaması orta düzeyde diğer boyutların puan ortalaması ise düşük düzeydedir (Tablo2).

Tablo 3. Öğrencilerin Bazı Tanıtıcı Özelliklerine Göre KEDEÖ Toplam Puan Ortalamalarının Dağılımı

Tanıtıcı Özellikler	N	$\bar{X}$	SS	SH	Değerlendirme
Cinsiyet (n=549)					
Kadın	428	193.41	22.274	1.077	p=.386
Erkek	121	195.47	25.513	2.319	t=-.868
Anne Eğitim Düzeyi (n=549)					
Okur-yazar değil	95	192.20	24.628	2.527	F=.746
Okur-yazar	62	194.15	17.688	2.246	p=.561
İlköğretim	277	193.42	23.970	1.440	
Lise	90	194.92	22.816	2.405	
Yükseköğretim	25	200.68	17.985	3.597	
Baba Eğitim Düzeyi (n=549)					
Okur-yazar değil	25	188.00	24.693	4.939	F=2.556
Okur-yazar	39	199.03	21.883	3.504	p=.038
İlköğretim	257	191.30	23.427	1.461	
Lise	145	197.13	23.398	1.943	
Yükseköğretim	83	195.47	20.014	2.197	
Aile Yapısı (n=529)					
Aşırı otoriter ve reddedici	38	185.89	25.272	4.100	F=3.066
Aşırı koruyucu	77	191.06	18.110	2.064	p=.028
Aşırı hoşgörülü	37	199.57	24.182	3.975	
Kabul edici, güven verici ve demokratik	377	195.11	23.180	1.194	
Sosyo Ekonomik Düzey (n=549)					
Düşük	60	190.55	26.058	3.364	F=.174
Orta	452	193.73	22.722	1.069	p=.952
Yüksek	37	200.95	20.373	3.349	

Araştırmada aile yapısının ve baba eğitim düzeyinin öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyleri üzerine etkisi olduğu saptanmıştır ($p = .028$, $p = .38$). Öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyleri “Baba eğitim düzeyi” değişkenine göre incelendiğinde farklılığın, babası ilköğretim mezunu olan öğrenciler (191.30 ± 23.427) ile babası okur-yazar (199.03 ± 21.883) olan ve babası lise mezunu (197.13 ± 23.398) olan öğrencilerin puan ortalamaları arasındaki farktan kaynaklandığı belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri “Ailenin genel yapısı” değişkenine göre incelendiğinde, ailenin genel yapısının eleştirel düşünme düzeyine etkisi olduğu belirlenmiştir. Yapılan ileri analizlerde gruplar arasındaki farklılığın “aşırı otoriter ve reddedici” (185.89 ± 25.272) aile yapısına sahip öğrenciler ile “aşırı hoşgörülü” (199.57 ± 24.182) ve “kabul edici güven verici demokratik” (195.11 ± 23.180) aile yapısında olan öğrencilerin puan ortalamaları arasındaki farktan kaynaklandığı belirlenmiştir ($p = .028$).

Tablo 4. Öğrencilerin Sosyal- Bilimsel Faaliyetlere Katılma Durumuna Göre KEDEÖ Puan Ortalamalarının Dağılımı

Etkinlik	Katılma Durumu	n	$\bar{X}$	SS	SH	Ortalama farkı	Farkın standart hatası	Değerlendirme
Bilimsel Faaliyetlere Katılma Durumu	Katılmayan	366	193.59	23.837	1.246	-0.995	2.107	t=-.472 sd=540 p=.637
	Katılan	176	194.59	21.038	1.586			
Sosyal Faaliyetlere Katılma Durumu	Katılmayan	314	192.70	23.628	1.333	-2.688	2.014	t=-1.335 sd=538 p=.183
	Katılan	226	195.38	22.303	1.484			

Sosyal ve bilimsel etkinliklere katılan, kendini yüksek sosyo-ekonomik düzeyde algılayan öğrencilerin eleştirel düşünme puan ortalaması daha yüksek olmakla birlikte bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p = .183$, $p = .637$, $p = .952$) (Tablo 4).

Tartışma

Eleştirel düşünme becerisi hemşirelere kazandırılması gereken bir beceridir. Çünkü hemşireler mesleğini icra ederken kritik karar vermeyi gerektiren pek çok durumla karşılaşır. Özellikle nitelikli hemşirelik bakımı verebilmek için hemşirelik sürecinin her bir aşamasında eleştirel düşünme becerisi gereklidir. Bu süreçte hemşire, bireylerin bakım gereksinimini belirlemek için veri toplar, tanırlar, planlama yapar bu doğrultuda uygulamalarını gerçekleştirdikten sonra değerlendirmesini yapar ve bunları gerçekleştirirken eleştirel düşünme becerisini kullanır (Karadağ ve Aştı, 2012). Ülkemizde mezun olan hemşirelerin yeterli oryantasyon programına tabi tutulmadan, çoğunlukla da yoğun bakım gibi çok yönlü karar vermeyi gerektiren servislerde çalışmaya başladığı dikkate alındığında hemşirelere eleştirel düşünme becerisi kazandırmanın gerekliliği kendiliğinden ortaya çıkar. Bu nedenle hemşirelere eğitim süresince eleştirel düşünme becerisini kazandırmak bir gerekliliktir. Ancak bu çalışmada öğrencilerin mezun olacakları dönemde eleştirel düşünme düzeyleri KEDEÖ’ye göre “düşük” olarak belirlenmiştir. Bulgularımız literatür sonuçları ile de paralellik göstermektedir.

Uluslararası çalışmalar incelendiğinde; Shin ve diğ. (2006) Kore’de öğrenim gören önlisans ve lisans hemşirelik öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmada, öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyleri düşük bulunmuştur (Shin, Lee, Ha and Kim 2006). Walsh ve Hardy (1999) altı fakülteden 334 öğrenci üzerinde yaptıkları çalışmada; uygulamalı branşlardaki (hemşirelik, psikoloji, eğitim) öğrencilerin

eleştirel düşünme düzeyini, uygulamasız (tarih, ingilizce, işletme) branşlardaki öğrencilerden daha düşük olarak saptamışlardır (Walsh and Hardy, 1999). Tiwari ve diğ. (2006) 1. sınıf hemşirelik öğrencileri ($n=79$) ile gerçekleştirdiği çalışmada; Probleme Dayalı Öğrenme yaklaşımının kullanıldığı sınıftaki öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyi puanı orta bulunurken, normal ders anlatımının kullanıldığı sınıfta eleştirel düşünme puanı düşük bulunmuştur (Tiwari, Lai, So ve Yeun 2006). Hick ve diğ. (2003)’nin yoğun bakım hemşireleri ile gerçekleştirdiği çalışmasında ise; hemşirelerin eleştirel düşünme puanı orta düzeyde bulunmuştur (Hicks, Merritt ve Elstein 2003). İlgili literatürden de anlaşılacağı üzere, bu çalışmaya benzer şekilde hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri istenilen düzeyde değildir.

Ülkemizde Öztürk (2006)’ün 312 hemşirelik öğrencisi üzerinde yaptığı çalışmada, Zaybak ve Khorshid (2006)’in 412 hemşirelik öğrencisi ile gerçekleştirdiği çalışmada, Şenturan (2006)’ın Türkiye’nin çeşitli bölgelerindeki 10 sağlık yüksek okulunda bulunan birinci sınıf (1124) ve dördüncü sınıf (925) öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada da öğrencilerin eleştirel düşünme düzeylerinin düşük olduğu belirlenmiştir (Zaybak ve Khorshid, 2006; Şenturan ve Alpar, 2008; Öztürk ve Ulusoy, 2008).

Bu çalışmanın aksine, Dil (2001)’ün 92 hemşirelik öğrencisi üzerinde yaptığı çalışmada ve Yılmaz (2010)’ın 287 hemşirelik öğrencisi üzerinde yaptığı çalışmada, öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyleri orta düzeyde bulunmuştur. Dirimeşe (2006)’nin son sınıfta öğrenim gören 56 hemşirelik öğrencisi ve üniversite hastanesinde çalışan 143 lisans mezunu hemşire ile yaptığı çalışmada, her iki grubunda eleştirel düşünme düzeyinin orta düzeyde olduğu ancak öğrencilerin toplam eleştirel düşünme puanının hemşirelerin eleştirel düşünme puanına göre yüksek olduğu belirlenmiştir. Sarıoğlu’nun (2009) Araştır-

ma ve Uygulama Hastanesi'nde yoğun bakım ünitelerinde (n= 91) ve yataklı servislerde çalışan (n= 146) hemşireler ile yapmış olduğu çalışmada da hemşirelerin eleştirel düşünme düzeyi orta düzeyde bulunmuştur.

Dünya'da ve ülkemizde hemşirelik öğrencileri ile yapılan çalışmalara bakıldığında, bu çalışmaya benzer şekilde hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyi puanlarının istenilen düzeyde olmadığı görülmektedir. Yılmaz (2010) hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyinin istenilen düzeyde olmamasının nedenleri olarak; eğitim sistemindeki farklılıkları, hemşirelik mesleğinin kadına özgü bir meslek olarak algılanması, toplumsal cinsiyet anlayışını belirtmiştir.

KEDEÖ, doğruyu arama, açık fikirlilik, sistematiklik, kendine güven, meraklılık ve analitiklik alt ölçeklerine sahiptir. Öğrenciler, sadece analitiklik alt ölçeğinden orta düzey puan almıştır. Bu çalışmaya paralel şekilde, Şenturan (2006)'ın hemşirelik öğrencileri ile gerçekleştirdiği çalışmada, 1. ve 4. sınıf öğrencilerinin analitiklik ve açık fikirlilik alt ölçeği dışındaki alt ölçeklerden düşük puan aldığı saptanmıştır. Bu çalışmanın aksine, Şengül (2010), Doğruyu Arama alt ölçeği dışındaki alt ölçeklerden öğrencilerin çoğunluğunun orta eleştirel düşünme düzeyine sahip olduğunu saptamıştır.

Bu çalışmada yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, kaçınıcı çocuk olduğu, anne-baba eğitim düzeyi, aile yapısı, öğretmen tutumu, sosyo-ekonomik düzey, sosyal- bilimsel faaliyetler, kitap okuma durumu ve mesleği isteyerek seçme durumunun öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyini etkileyeceği düşünüldükçe değerlendirilmiştir. Anne-baba eğitim düzeyi yüksek, sosyo-ekonomik düzeyi yüksek, kabul edici, güven verici ve demokratik ile aşırı hoşgörülü aile tutumuna sahip öğrencilerin ve sosyal bilimsel etkinliklere katılan, yılda 6-20 arası kitap okuyan öğrencilerin eleştirel düşünme puan ortalamaları daha yüksek bulunmuştur. Sadece baba eğitim düzeyi ve aile yapısı faktörleri istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Araştırmaya katılan öğrencilerden 20-21 yaş grubunda olanların KEDEÖ puan ortalamaları diğer yaş gruplarından daha düşüktür. KEDEÖ puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Literatürde bizim çalışmamızın sonuçları ile benzerlik gösteren çalışmaların olması ile birlikte, eleştirel düşünme düzeyi ile yaş grupları arasında ilişki olduğunu belirten çalışmalar da mevcuttur. Eleştirel düşünmenin yaşın yanı sıra birçok etkenden etkilenmiş olması ve araştırma kapsamındaki öğrencilerin yaşlarının birbirine çok yakın olmasının bu sonucu etkilediği düşünülebilir.

Çalışmamızda; cinsiyet, kardeş sayısı, kaçınıcı çocuk olduğu, öğretmen tutumu değişkenlerine göre eleştirel düşünme puan ortalaması incelenmiş, KEDEÖ puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Literatürde eleştirel düşünme ile cinsiyet arasında bir ilişki olmadığını belirten çalışmalarla birlikte, cinsiyet ile eleştirel düşünme düzeyi arasında ilişki olduğunu belirten çalışmalar da vardır. Şenturan (2006) ve Öztürk (2006)'ün yaptığı çalışmalarda da kardeş sayısı ve eleştirel düşünme arasında ilişki bulunmazken, Kaya (1997)'nin çalışmasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Bu çalışmada; anne eğitim düzeyine göre KEDEÖ puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ($p = .561$), ancak baba eğitim düzeyine göre KEDEÖ puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p = .38$) ve ileri analizlerde babası ilköğretim mezunu olan öğrencilerin eleştirel

düşünme düzeylerinin, babası okur-yazar olan ve lise mezunu olan öğrencilerden anlamlı olarak düşük olduğu sonucuna varılmıştır (Tablo 3). Şenturan (2006)'ın hemşirelik öğrencileri ile gerçekleştirdiği çalışmada da, bulgularımıza benzer şekilde anne eğitim düzeyinin eleştirel düşünme düzeyini etkilemediği, ancak babası lise ve üniversite mezunu olan öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ancak literatürde bizim çalışma sonucumuzu desteklemeyen çalışmalarda vardır. Kaya (1997)'nin ve Dil (2001)'in çalışmalarında baba eğitim düzeyi ile eleştirel düşünme düzeyi arasında ilişki saptanmamıştır. Bu çalışmada elde ettiğimiz bulgu; anne ve babanın çocuk için önemli bir rol modeli olduğunu fakat babanın rolünün daha etkili olduğunu düşündürülebilir.

İnsan dünyaya geldiği andan itibaren aile bireyleri ile özellikle anne- baba ile etkileşimde bulunur. Bu etkileşim, tüm yaşam boyu devam ederek kişinin davranışlarını şekillendirir. Anne- baba tutumu sağlıklı ya da sağlıklı bir gelişimin nedeni olabilir (Yörükoğlu, 1989). Her anne babanın değerlerine ve inançlarına göre değişik tutumları vardır. Kabul edici, güven verici ve demokratik aile tutumu olumlu aile tutumu, aşırı otoriter ve reddedici, aşırı hoşgörülü, aşırı koruyucu, ilgisiz ve kayıtsız, tutarsız aile tutumu ise olumsuz aile tutumları olarak belirtilmektedir (Yörükoğlu, 1998). Araştırmaya katılan öğrenciler, ailelerinin genel yapısını çoğunlukla kabul edici, güven verici ve demokratik (%71.27) ve aşırı koruyucu (%14.56) olarak algıladıklarını belirtmişlerdir (Tablo 1). Aile yapısını "aşırı hoşgörülü" ve "kabul edici- güven verici-demokratik" olarak belirten öğrencilerin puan ortalamalarının, "aşırı otoriter ve reddedici" olarak belirten öğrencilerin puan ortalamalarından yüksek olduğu ve farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($p = .028$) (Tablo 3). Şenturan (2006)'ın çalışmalarında demokratik ortamda yetişen bireylerin eleştirel düşünme puanı yüksek bulunurken, Öztürk (2006)'ün çalışmasında, aile yapısının eleştirel düşünme düzeyine etkisi olmadığını saptanmıştır. Bu bulgu öğrencilerin kendilerini demokratik bir aile yapısı içerisinde görmek istediklerini düşündürmüş, aynı zamanda da olumsuz aile tutumu olarak nitelendirilen aşırı hoşgörülü tutumun KEDEÖ puan ortalamasının yüksek olması öğrencilerin yüklediği anlamın olumlu olduğunu, verdikleri cevapları etkilediğini düşündürmüştür.

Sosyal etkinliklere katılan öğrencilerin KEDEÖ puan ortalamaları, katılmayan öğrencilerin ortalamalarında yüksek bulunurken, aynı şekilde bilimsel etkinliklere katılan öğrencilerin puan ortalamaları da, katılmayan öğrencilerin puan ortalamalarından yüksek olmakla birlikte anlamlı bulunmamıştır (Tablo 4). Çalışmamızda bilimsel etkinliklere katılan öğrencilerin kendine güven, meraklılık ve analitiklik alt ölçeğinden anlamlı olarak yüksek puan aldığı belirlenmiştir. Bu çalışmada; eleştirel düşünme puanının etkinliklere katılan öğrencilerde yüksek olması, sosyal etkinliklere katılan öğrencilerin meraklılık, kendine güven alt ölçeklerinden yüksek, bilimsel faaliyetlere katılan öğrencilerin kendine güven, meraklılık alt ölçeğinden yüksek puan alması sosyal ve bilimsel faaliyetlerin eleştirel düşünme düzeyini olumlu etkilediği varsayımını desteklemektedir. Bu durum bilimsel etkinliklere katılan öğrencilerin problemler karşısında akıl yürütmesi için analitik olmasını, dikkatli, planlı bir araştırma için sistematik olmasını, düşüncelerine ve kendine güven duymasını, kişisel gelişimini sağlamak için

meraklı olmasını sağlayan özellikleri kazanmalarına önemli rolü olduğunu göstermektedir.

Kitap okumanın kişide saplantılardan arınmış bir düşünce alışkanlığı kazanılmasına, eleştirel bakışın uyanmasına, çok yönlü düşünmenin öğretilmesine, hayal gücünün geliştirilmesini sağlamayı amaç edinerek, farklı bakış açılarına sahip, neden sonuç ilişkisini araştıran, fikirleri değerlendirerek doğru sorular soran, üretken, kendine güvenen, özgür ve eleştirel düşünebilen, düşünce ufku geniş bireyler yetişmesine yardımcı olarak sosyokültürel gelişime katkı sağlayacağı belirtilmektedir. Çalışmamızda öğrencilerin %45.99'unun 1-5 arası kitap okuduğu, %12.41'inin ise hiç kitap okumadığı saptanmıştır. Yılda okudukları kitap sayısı ile eleştirel düşünme düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ancak yılda 6-20 arası kitap okuyan öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyi ve kendine güven, meraklılık, analitiklik alt ölçeğinden aldıkları puanların yüksek olması kitap okumanın eleştirel düşünme gücüne katkı sağladığı bilgisini desteklemektedir. Yılmaz (2010)'ın çalışmasında; eleştirel düşünme ile kitap okuma arasında anlamlı bir ilişki bulunmuş, yüksek eleştirel düşünme düzeyine sahip öğrencilerin kitap okuma oranının yüksek olduğu belirtilmiştir. Yılmaz eleştirel düşünen bireyler okuyan, sorgulayan, inceleyen araştıran bireyler olduğu için bu bulgunun beklenen bir bulgu olduğunu ifade etmiştir.

Sonuçların Uygulamada Kullanımı

Hemşirelik son sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeylerini belirlemek amacıyla, (n=553) tanımlayıcı olarak yapılan bu çalışmada; öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyleri “düşük düzeyde” bulunmuştur. Öğrencilerin; anne-baba eğitim düzeyi, sosyo-ekonomik düzey, aile tutumu, sosyal bilimsel etkinliklere katılma ve kitap okuma durumu gibi tanıtıcı özellikleri eleştirel düşünme puan ortalamalarını olumlu yönde etkilemiş fakat istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır, sadece baba eğitim düzeyi ve aile yapısı faktörleri istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur;

- Araştırmada, demokratik aile ortamında büyüyen çocukların eleştirel düşünme düzeylerinin diğerlerine göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu nedenle, çocuk yetiştirme sürecinde aile içinde demokratik bir tutum sergilenerek bireylerin karar verme süreçlerine katılma davranışlarının geliştirilmesi,
- Bireylere, okul öncesi dönemden itibaren çok yönlü düşünme, problem çözme ve kararlara katılmayı destekleyen eğitim yaşantılarının sunulması,
- Öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyi düşük bulunmuştur. Bu doğrultuda, hemşirelik eğitiminde eleştirel düşünme sürecini ve kritik karar vermeyi geliştiren eleştirel düşünme derslerinin yanısıra, tüm müfredat programında eleştirel düşünmeyi destekleyen öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanılmasının artırılması, zengin öğretim yaşantısının sağlanması,
- Araştırmada, öğrencilerin yeterince sosyal bilimsel etkinliklere katılmadığı sonucuna varıldığından, öğrencilerin bilimsel ve sosyal etkinliklere katılmalarının teşvik edilmesi, desteklenmesi,
- Kitap okuyan öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyinin diğer öğrencilerden daha yüksek

olduğu bulunmuştur. Bu nedenle, öğrencilerin kitap, dergi ve gazete okumaya özendirilmesi, okullarda bu olanakların sağlanması,

- Öğrencilerde eleştirel düşünme becerisi kazandırmaya yönelik farklı girişimlerin etkinliğini değerlendiren müdahale çalışmalarının yapılması önerilmiştir.

Kaynaklar

- Akbiyık, C. Seferoğlu, S. (2006). Eleştirel düşünme eğilimleri ve akademik başarı. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(32), 90-99.
- Caroll-Johnson, R.M. (2001). Learning to think. *Nursing Diagnosis*, 12(2), 43-44.
- Dil (Coşkun) S. (2001). Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Düzeyleri. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara, Türkiye.
- Dirimeşe E. (2006). Hemşirelerin ve Öğrenci Hemşirelerin Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İzmir, Türkiye.
- Halpern, D.F. (2003). *Thoughts and knowledge: An introduction to critical thinking*. (3rd ed.). New Jersey- London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Hicks, F. D., Merrit, S., L. Elstein, A. S., (2003) Critical thinking and clinical decision making in critical care nursing: a pilot study. *Heart and Lung*, 32(3), 169-180.
- İpşiroğlu, Z. (2002). *Düşünme korkusu: Düşünmeyi öğrenme ve öğretmenin temelleri*. (4. Baskı). İstanbul: Papirus Yayınevi.
- Jones, J. H., Morris, L.V., (2007). Evaluation of critical thinking skills in an associate degree nursing program. *Teaching and Learning in Nursing*, 2(4), 109-115.
- Karadağ, A., Aştı, T. (2012). *Hemşirelik esasları “Hemşirelik bilim ve sanatı”*. (1. Baskı). İstanbul: Akademi basın ve yayıncılık.
- Kaya, H. (1997). Üniversite öğrencilerinde eleştirel akıl yürütme gücü. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul, Türkiye.
- Kökdemir, D. (2003). *Eleştirel düşünme ve bilim eğitimi*. PİVOLKA, 2(4), 3-5.
- Lipman, M. (2003). *Thinking in Education*. Cambridge: Cambridge University.
- Myrick, F. (2002). Preceptorship and critical thinking in nursing education. *Journal Nursing Education*, 42(4), 154-163.
- ÖSYS Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Klavuzu (İnternet). Erişim: 09.08.2011. <http://www.osym.gov.tr/dosya/1-57952/h/2011tablo4-2172011.pdf>.
- Öztürk, N., Ulusoy, H. (2008). Lisans ve yüksek lisans hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri ve eleştirel düşünmeyi etkileyen faktörler. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 1(1), 15-23.
- Sarıoğlu, Ö. (2009). Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Araştırma ve Uygulama Hastanesinde Çalışan Yoğun Bakım Ve Servis Hemşirelerinin Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Bolu, Türkiye.
- Shin, K. R., Lee, J. H., Ha, J. Y., Kim, K. H., (2006). Critical thinking dispositions in baccalaureate nursing students. *Journal Advanced Nursing*, 56(2), 182-189.
- Şengül, F. (2010). Hemşirelik Eğitim Modellerinin Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Eğilimlerine Etkisi: Çok Merkezli Çalışma. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Adana, Türkiye.
- Şenturan, L., Alpar, Ş. (2008). Hemşirelik öğrencilerinde eleştirel düşünme. *Cumhuriyet Üniversitesi. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 12(1), 22-30.

- Twari, A., Lai, P., So, M., Yeun, K. A. (2006). Comparison of the effects of problem-based learning and lecturing on the development of students critical thinking. *Medical Education*, 40(6), 547-554.
- Walsh, C. M., Hardy, R. C. (1999). Dispositional differences in critical thinking related to gender and academic major. *Journal Nursing Education*, 38(4), 149-155.
- Yeh, M. L., Chen, H. (2003). Comparison affective dispositions toward critical thinking across Chinese and American baccalaureate nursing students. *Journal of Nursing Research*, 2003, 11(1), 39-45.
- Yılmaz (Doğan), E.(2010). Hemşirelik Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Düzeyleri Ve Kitap Okuma Alışkanlığına İlişkin Tutumları. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara, Türkiye.
- Yörükoğlu, A. (1989). *Değişen toplumda aile ve çocuk*. (3.Baskı). İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.
- Yörükoğlu, A. (1998). *Çocuk ruh sağlığı*. 23. Baskı. İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.
- Zaybak, A. Khorshid, L. (2006). Ege üniversitesi hemşirelik yüksekokulu öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeylerinin incelenmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 22(2), 137-146.